

Archeologische onderzoeksthema's van de Walcherse gemeenten

De Walcherse gemeenten hebben een aantal onderzoeksthema's geselecteerd waar de archeologische monumentenzorg van Walcheren zich vooral op moet richten. Nadat op basis van de vrijstellingsregeling en de archeologische beleidsadvieskaart Walcheren bepaald is dat in een plangebied verkennend archeologisch onderzoek moet plaats vinden en nadat uit het verkennend onderzoek blijkt dat archeologische waarden aanwezig zijn, bepalen de onderzoeksthema's de vorm van de archeologische monumentenzorg: behoud, geen onderzoek, of wel onderzoek en de vorm daarvan. De drie gemeenten kiezen ervoor, wanneer behoud niet mogelijk blijkt en archeologisch onderzoek moet plaatsvinden, alleen een opgraving te laten plaatsvinden als de waarden binnen het Walcherse selectiebeleid vallen. Dit betekent dat thema's die buiten de opgesomde onderwerpen vallen, geen of slechts beperkt aandacht zullen krijgen.

Dit kader is aangebracht zodat beter en samenhangend onderzoek kan plaatsvinden. Onderzoek naar de betreffende onderwerpen moet beter inzicht verschaffen in de aard, kwaliteit en continuïteit van de bewoningsgeschiedenis van de plekken die representatief zijn voor het bodemarchief van Walcheren en voor de diversiteit aan archeologische waarden.

De Walcherse Archeologische Dienst heeft in de loop van de jaren een goed inzicht in de 'archeologische' regio Walcheren. Ook is de dienst voortdurend bezig met een inventarisatie van de onderzoeken tot op heden en van de huidige kennisstand. Op basis hiervan presenteert de dienst een beargumenteerde lijst van onderzoeksthema's die kenmerkend, karakteristiek en ook specifiek voor Walcheren zijn. Dit resulteert in zes hoofdthema's, die richting gevend zijn in het selectiebeleid:

- De bewoning in de ijzertijd en de romeinse tijd in het dynamische veenlandschap van Walcheren dat met regelmaat door de zee overstroomd werd.

Archeologisch onderzoek toonde aan dat het Walcherse landschap ook in het verleden een zeer dynamisch gebied was, waarin de mens veen voortdurende strijd moest voeren tegen het water. In de ijzertijd en romeinse tijd nam het cultiveren van het land sterk toe. De resten van o.m. de Nehalennia tempel bij Domburg getuigen van een substantiële bewoning in die tijd.

Deze Nehalennia-cultus, de verspreiding, leefomstandigheden en activiteiten van de bewoners, de strijd tegen het water met bijhorende infrastructuurwerken en de ontwikkeling van het landschap vormen de belangrijkste aandachtspunten binnen dit thema.

Vondst Nehalennia altaren bij Domburg (© ZA/KZGW ZI-III-0137)

- De vroegmiddeleeuwse ringwalburgen en de bijbehorende nederzettingen.

De ringwalburgen te Middelburg, Oost-Souburg en Domburg zijn ongetwijfeld één van de bekendste en meest tot de verbeelding sprekende archeologische monumenten op Walcheren. Onze kennis over deze burgen is echter zeer beperkt. Ook over de bewoning en de bevolking die aan de basis lagen van de stichting van de burgen is weinig bekend. En wat te denken over de nederzetting Walichrum in de omgeving van Domburg die in de loop van de 7e eeuw vermoedelijk de belangrijkste handelsplaats van het Merovingische/vroeg Karolingische Rijk was?

Naast de reconstructie van de leefwijzen en leefomstandigheden vormen natuurlijk de inrichting van de ringwalburgen en de invallen van de Vikingen in de 9e eeuw een interessant subthema. Waren zij enkel uit op het plunderen van de Walcherse kusten of reikte hun invloed verder en moeten we ook denken aan daadwerkelijke vestigingen en handelscontacten?

Impressie burg Oost-Souburg in de 10e eeuw (© Polderman, 2003)

- De ontwikkelingsgeschiedenis van de Walcherse steden en dorpen in de Middeleeuwen.

Het huidige beeld van Walcheren met kleine dorpen op de kreekruggen is in de loop van de 12e eeuw ontstaan. Vanuit de vijf oude kerken (Westmonsterkerk, Noordmonsterkerk, Westkapelle, Oostkapelle en Souburg) worden 31 dochterkerken gesticht, waarrond de Walcherse dorpen zich ontwikkelden. Lokale ambachtsheren hadden het beheer over de diverse parochies en richtten overal op het land versterkte huisplaatsen op, vaak voorzien van een vluchtheuvel, de zgn. 'vliedbergen'.

Als aanvulling op de archivale bronnen blijft de ontwikkelingsgeschiedenis van de Walcherse steden, de stadsopbouw en -uitbreiding en de leefomstandigheden van de inwoners een belangrijk aandachtspunt. Zo kan er gewerkt worden aan een overzicht van de leefwijzen van de Zeeuwen door de geschiedenis heen. Ook over de specifieke ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van de dorpen is tot op heden nog weinig bekend. De vliedbergen zelf met daarbij speciale aandacht voor de neerhoven bij de bergen vormen eveneens een onderzoeksluik, vooral daar waar ze aan de basis stonden van de stichting van de dorpen.

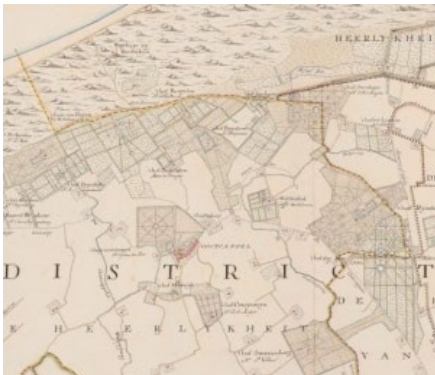
leven rond een mottekasteel (© Polderman, 2003)

- Walcheren als belangrijke speler in de kaapvaart, de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), de West Indische Compagnie (WIC) en andere compagnieën.

Door zijn strategische ligging had Walcheren alle troeven voor een belangrijke handelspost te worden. De aanvankelijk kleinschalige visserij werd al snel naar een hoger niveau getild, met de oprichting van verschillende kleine handelscompagnieën en de beruchte kaapvaart. Begin 17e eeuw werd uit de verschillende compagnieën de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) en West-Indische Compagnie opgericht. Middelburg, Vlissingen en Veere vormden samen de Tweede Kamer van Zeeland.

Deze belangrijke positie heeft uiteraard een grote invloed gehad op het Walcheren van die tijd, ondermeer op het vlak van lokale tewerkstelling en economie (scheepswerven, laad- en loswerken, ambachten, transport...), handelscontacten en -invloeden, migratie, infrastructuur, de stichting van de karakteristieke Walcherse buitenplaatsen.

Onder de subthema's geldt ook hier de reconstructie van de leefwijzen en leefomstandigheden van de mensen in een periode van relatieve rijkdom. Het decor van een groot deel van de bewuste periode vormt de Tachtigjarige Oorlog. Daarnaast is natuurlijk de ontwikkeling van de steden interessant, maar ook het ontstaan en de ontwikkeling van de voor Walcheren specifieke buitenplaatsen.

Walcheren, de Tuin van Zeeland op uitsnede kaart Hattinga (© ZA/ZI-I-017)

- Walcheren als strategisch bolwerk in de 16e en 17e eeuw, de Franse tijd en de Tweede Wereldoorlog.

Militaire geschiedenis, vestingwerken en vooral ook de Tweede Wereldoorlog kennen een sterke toename in de beleving bij veel mensen. Ook in het archeologisch veld merken we dit.

Voor de Tweede Wereldoorlog is één van de best gedocumenteerde periode van onze geschiedenis. Desondanks wijzen verschillende archeologische onderzoeken in de afgelopen jaren uit dat toch veel nieuws is te vinden en dat deze vorm van archeologie bij velen grote interesse wekt. Het is ook een onderwerp dat nog veel emoties kent.

inundatie bij Rammekens 1944 (© RAF)

- Walcheren en haar maritieme archeologie

Niet alleen in de gouden eeuw, maar ook in andere eeuwen is Walcheren doordrenkt van een maritiem karakter. Een heel groot gebied van de Walcherse gemeenten beslaat water. Ook ter plaatse van deze wateren is er sprake van archeologie: maritieme archeologie. Aan de ene kant gaat het bij maritieme archeologie om 'waterbodems' en aan de andere kant om scheepsarcheologie (wrakken, scheepsonderdelen, maar ook bijvoorbeeld kadewerken).

Op grote diepte onder huidig maaiveld, maar ook onder huidig zeeoppervlak en onder huidige zeebodem liggen voormalige bodems begraven, die duizenden jaren geleden het maaiveld vormden en waarop de toenmalige mens woonde of rondreisde. Deze bodems begraven onder de zeebodem worden nu met de term 'waterbodems' aangeduid. De 'bovenste' waterbodems voor de kust van Walcheren liggen op een diepte van ca. 25 meter -NAP (onder zeespiegel). Zij liggen voor verreweg het grootste deel begraven onder een meters dik zandpakket van de zeebodem en zijn daarmee beschermd. Alleen in de watergeulen worden zij op bepaalde plekken aangesneden. Bij het uit baggeren van deze geulen bestaat dus een kans dat archeologische waarden in het geding zijn.

Op een geringere diepte onder de zeebodem, soms ook gewoon nog op de zeebodem liggen scheepswrakken of losse scheepsonderdelen uit de verschillende voorbije eeuwen. In de landelijke archeologische database (Archis 3) zijn enkele bekende wraklocaties opgenomen. Van Rijkswaterstaat (RWS) en van sportduikers weten we dat er op en net onder de bodem een veelvoud van deze wraklocaties voor de kust van Walcheren ligt.

onderzoek scheepswrak de Ritthem (© Michiel Helwig, RCE)